

ЖАМИЯТ ЯХЛИТ СИСТЕМА СИФАТИДА

1. Огюст Контнинг позитив
(фактларга асосланган)
социологияси

2. Герберт Спенсернинг
эволюцион социологияси

3. Макса Вебернинг ижтимоий
қарашлари

О.Конт буйича тарихда инсон ва жамиятнинг ақлий ривожланиши уч боскичдан иборат эди:

1. Теологик. Инсоният энг осон илмий масаларни еча олишга қодир эмас ва примитив жавоблар билан қониқади. Ёш боланинг ақли.
2. Метафизик. Мантиқий фикр ривожланади. Ходисаларнинг сабаблари жавобсиз қолади. Бир-бирига боғланмаган билим. Танқидий позиция. Яратиш қобилияти мавжуд эмас.

Позитив йуналиши (фактларга асосланган)

- Мутлақ билимдан кузатишга ўтиш жараёни.
- Билимларнинг камлигини тан олиш
- Билишга қобилияти етадиган масалаларга эътибор бериш
- Ходисаларда алоқа ва сабабларни кўриш
- Олдиндан кўриш қобилияти борлиги
- Реалликни ҳаёлотдан фарқ қилиш
- Зарар келтириш эмас балки яхшилик яратиш.

Герберт Спенсер социологияси (1820-1903)

Г. Спенсер англиялик файласуф, жамиятшунос. Дарвиннинг эволюция назариясини етти йил олдин кашф этган. О. Конт сингари, позитивизмнинг асосчиси. Контдан позитив фалсафаси объективизм ва эволюционизм билан фарқ қилади.

Спенсер билиш жараёнида хақиқатни излаб топиш мумкин эмас деб билади.

- 1) Герберт Спенсер «Синтетик фалсафа» асарида табиий ва ижтимоий ҳодисаларни синтетик асосда талқин этди. Спенсер яна «Бошланғич асослар», «Илмий-сиёсий ва фалсафий тажрибалар» каби асарларида жамиятнинг органик назариясини яратди.
- 2) Унда жамият ривожланишида биологик ва ижтимоийлик томонларнинг ўзаро таъсирини кўрсатди. Жамиятга биологик ва ижтимоий омилларнинг яхлит бирлиги сифатида қаради. Жамиятни ижтимоий-табиий бирлик сифатида таърифлади.

Г.Спенсер эволюция муаммосини ўзига хос тарзда ҳал этди, эволюцияга хос қуйидаги муҳим белгиларни кўрсатди:

- а) оддийдан мураккабга ўтиш (интеграция);
- б) бир хилликдан кўп хилликка ўтиш (дифференциация);
- в) беқарорликдан барқарорликка ўтиш.

Ижтимоий эволюция нима? Ижтимоий эволюция жамият ривожланишининг прогрессив усули, ижтимоий институтлар фаолиятининг мураккаблашув ва такомиллашув сари йўналишидир. Ижтимоий эволюция инсонлар эҳтиёжи билан шартланган объектив жараёндир. Ижтимоий эволюция инсонлар фаолиятини ва ҳар хил ижтимоий институтларнинг аҳамиятини оширади, шунингдек, у индивидларни ҳам ҳисобга олиши зарур.

Г.Спенсер ҳам О.Конт сингари жамиятга мувозанат, гармония ва барқарорлик зарурлигини таъкидлади. Ижтимоиймувозанат деганда кишилар хатти-ҳаракатининг мослашувини, улар манфаатларининг уйғунлашувини, ижтимоий гуруҳ ва институтлар ҳаракатида муросасозлик, ўзаро келишувлар бўлишини назарда тутди. Ижтимоиймувозанат кишилар ва ижтимоий институтларнинг ўзаро алоқаларининг тенглиги шароитида амал қилади. Бу омил ижтимоий барқарорликни вужудга келтиради.

Спенсернинг фикрича, жамиятнинг инқирозга юз тутиши ижтимоиймувозанат, гармония ва ижтимоий барқарорликни истисно этади. Жамиятнинг инқирози (таназзули) Спенсернинг фикрича, давлатинститутлари фаолиятининг самарасизлиги туфайли вужудга келади. Ҳокимият, армия, ташкилот институтларнинг яроқсизлиги ҳам инқирозни янада кучайтиради. Омма ҳаракатига айрим шахслар, сиёсатчилар халақит берадилар, ҳаракатларнинг бирлашиши бузулади, марказдан қочиш тенденцияси кучаяди. Тартибсизлик саноат ва савдо ташкилотларининг фаолиятини издан чиқаради.

Макса Вебернинг ижтимоий қарашлари

- Таниқли немис файласуфи Макс Вебер (1869-1920) ижтимоий фалсафа ривожига салмоқли ҳисса қўшди. У ижтимоий фалсафа ва социологияга оид илмий манбаларни чуқур ўрганди.
- Макс Вебер ўзининг «Протестантлик ахлоқи ва капитализм руҳи», «Хўжалик ва жамият», «Социал-илмий ва ижтимоий-сиёсий билишнинг объективлиги», «Тушуниш социологиясининг айрим категориялари тўғрисида» ва бошқа асарларида ижтимоий фалсафа муаммоларини ҳал этишга ҳаракат қилади.

Тушуниш социологиясида субъектнинг ижтимоий ҳаракати ва ички дунёси мантиқий фикрлар, тушунча ва ҳиссиёт психологияси орқали очиб берилади.

М.Вебер социологик жараёнларни илмий даражада англаш ватушунишга интилди ва бу усулни кенг қўллади. Бу ижтимоий ҳаракатсубъектининг маънавий оламини ўрганишда қадриятлар, ахлоқ, сиёсат, эстетик, диний қадриятларнинг ўрни катта эканлигини кўрсатди.

Тарихий жараёнда инсон ҳаракати тобора оқилона тус олади, инсон фаолияти рационаллашади. Инсон ҳаётига янгиликлар, ижтимоий ўзгаришлар тобора кўпроқ кириб боради. Шунингдек, Вебер ҳуқуқий давлат ҳақидаги назариясида бу давлат фуқароларнинг муносабатларини рационаллаштиради, қонунга асосланади, ижтимоий-сиёсий ва ахлоқий нормаларга таянади, деган ғояни илгари сурди.